

04.11.24

9-А-Б клас

Історія України

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Особливості розвитку українських земель в кін. XVIII ст.- на поч. XX ст.

Мета: обґрунтувати хронологічні межі «довгого» XIX ст.; показати на карті українські території у складі Австрійської та Російської імперій; охарактеризувати політичне і соціальне становище України наприкінці XVIII — на початку XX ст.; пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й національному складі населення України.

Актуалізація опорних знань

- Який період історії ви вивчали у 8-му класі?
- До яких входила територія України на початку XVIII ст.
- За яких умов була утворена Гетьманщина та які території до неї входили?
- Кого з гетьманів ви запам'ятали найбільше і чому?
- Як і коли російський уряд знищив Гетьманщину і Запорозьку Січ?
- Внаслідок якого подій Російська та Австрійська імперії загарбали Причорномор'я, Приазов'я, Правобережжя і західноукраїнські землі?

Мотивація навчальної діяльності

Оноре де Бальзак за своє життя двічі відвідав Україну, під час подорожі Україною у 1848 р. письменник – романіст писав у листі до своєї сестри: «... Як ви приїдете на Україну, в цей рай земний, де я закріпив уже 77 способів приготування хліба, що дає високу ідею про винаходи населення комбінувати самі прості речі...»

Перу геніального українського поета належать рядки, написані 1850 р. :

«Мені аж страшно, як згадаю

Оту хатину край села!

Такії, боже наш, діла

Ми творимо у нашій раї,

На праведній твоїй землі!

Ми в раї пекло розвели,

А в тебе іншого благаєм,
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо
І їх сльозами поливаєм».

Поясніть, чим різниться зміст епітета «рай» в наведених рядках письменників.

Чому українська дійсність викликала у О. Бальзака і Т. Шевченка різне ставлення?

Вивчення нового матеріалу

Політичні і соціальні зміни, які відбулися в Україні в кінці XVIII – на початку XIX ст., були спричинені в першу чергу новою геополітичною ситуацією у Центральній та Східній Європі. Наприкінці XVIII ст. перестала існувати Річ Посполита, до складу якої входила велика частина правобережних українських земель аж до Дніпра. На південних кордонах зникло Кримське ханство (приєднане до Російської імперії у 1783 р.), яке наприкінці XV ст. становило постійну воєнну загрозу для населення України. Почався процес внутрішньої консолідації більшості українських земель у складі Російської імперії. Однак до середини XIX ст. ця територія все ж залишалася політично й економічно дезінтегрованою. Тому однією з найхарактерніших ознак становища українських земель у складі Російської держави був регіоналізм – виділялися чотири великих регіони, котрі відрізнялися суспільно-політичним і культурним становищем: Лівобережна Україна, Слобожанщина, Правобережжя та Південна (Степова) частина.

Становище і розвиток української нації у XIX ст. має певні особливості, які роблять цей період не тільки унікальним, а й знаковим у її історії. По-перше, маємо звернути увагу на розділення українських територій між кількома державами. На жаль, само по собі це становище не було для українського народу унікальним. Проте, з одного боку, тут можна говорити про набуття суспільного досвіду формування абсолютно нових явищ як економічного, так і політичного життя в контексті еволюції у складі держав різних не тільки за рівнем розвитку, а й за своєю цивілізаційною спрямованістю. З іншого боку, становище розділення українського народу в XIX ст.

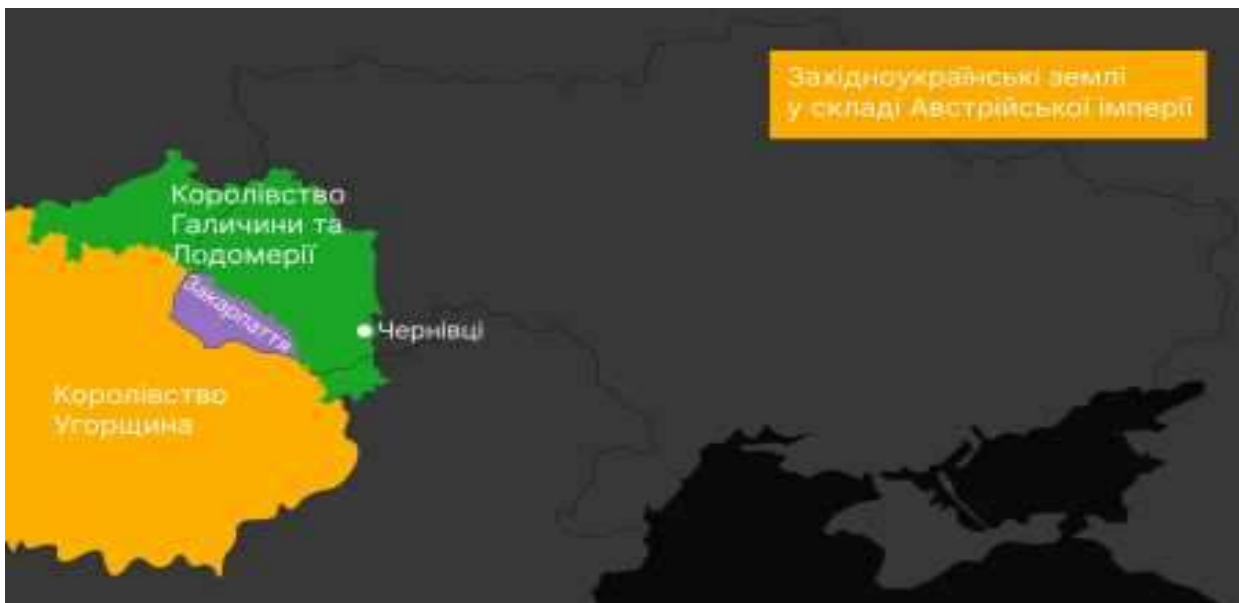
сприяло формуванню внутрішнього розколу не тільки на регіональній основі, а й на ідеологічному рівні, створюючи розбіжності у світосприйнятті українців західних регіонів від частини нації інших українських земель.

По-друге, доба ХІХ ст. характеризується стрімкими темпами у розвитку економічних та соціальних змін у суспільстві. Насамперед варто звернути увагу на формування нових верств населення, без яких подальший розвиток української нації був би просто неможливий. Йдеться про появу інтелігенції як найбільш суспільно активної частини населення, яка поступово перебирає на себе роль духовної еліти, а також верстви підприємців, які забезпечували можливість динамічного розвитку економічної складової життя нації. Проте відсоткова частина українців серед підприємців була досить невелика і мала тенденцію до зменшення відповідно до розміру капіталу. Водночас національна інтелігенція виявлялась малоактивною і здебільшого лояльною до влади. Однак на ці процеси наклало свій відбиток бездержавне становище української нації, яке розпочалося з другої половини ХVІІІ ст. з поступової ліквідації української автономії спочатку на Слобожанщині, а потім і на Гетьманщині та у результаті поділів Польщі і вдалих перемог Росії у ході російсько-турецьких воєн кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. Переважна більшість українських земель – Слобожанщина, Лівобережжя (Гетьманщина), Правобережжя, Південь (Новоросія) увійшли до складу Російської імперії.

Західноукраїнські землі – Східна Галичина, Північна Буковина й Закарпаття відійшли до Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії.

Населення Східної України наприкінці XVIII ст. становило 7,5 млн осіб, а близько 1860 р. – 13,5 млн. На Західній Україні мешкало відповідно 2,5 і 5 млн.¹

Отже, Україна перебувала у складі двох найбільших імперій. Вона існувала у іншій політичній системі порівняно з тією, в якій була до цього. Великі імперії спиралися на деспотичну розгалужену бюрократичну систему, озброєну чисельну армію, на жорстокі кріпосницькі порядки.

Хвилинка відпочинку. Гімнастика для очей

https://youtu.be/u_fLRqqJ59E?si=uANSHgRkLIGVwBpf

Робота з поняттями (записати в зошит)

Модернізація — процес оновлення всіх сторін життя суспільства. Національне відродження — соціальний і політичний рух на території Російської та Австро-Угорської імперій, що виступав за національно-культурне відродження й становлення української нації.

Губернія — вища одиниця адміністративного поділу і місцевого устрою в Російській імперії, яку запровадили у XVIII ст. за часів Петра I в процесі формування абсолютистської держави.

Смуга осілости — територія компактного проживання євреїв у Російській імперії, визначена імперським урядом з метою запобігання проникнення їх до великоруських губерній і захисту російського підприємництва від єврейської конкуренції. Учитель показує на карті смугу осілости євреїв на півночі України.

Довге XIX ст. — це період в історії, який охоплює час 1798-1914 рр. і характеризується домінуванням імперій у світі.

Узагальнення. Систематизація. Рефлексія.

Бесіда

1. Розгляньте історичну карту «Українські землі у XVIII ст.» і покажіть українські землі, які у XVIII ст. відійшли до Російської та Австрійської імперій.
2. У складі якої держави українських земель було більше?
3. Що змінилося в адміністративно-територіальному устрої українських земель на початку XIX ст.?

Перегляньте відео: <https://youtu.be/OCfo0LeWDHo?si=hBNDovwGcdkEf wzV>

Домашнє завдання:

- Прочитати § 1.
- Записати і вивчити нові поняття й терміни.

Завдання надсилайте на освітню платформу Human або на ел. адресу

nataliarzaeva5@gmail.com

Бажаю успіхів у навчанні!

